

Vadarnas tågordning

Eftersom det framförallt är vadarna som sätter sin prägel på Vagnhäll under sensommar och höst kan det kanske vara motiverat att här först berätta något om de rön som flyttfåglarforskningen kunnat visa på. Redan på 1890-talet klarlade Gustaf Kolthoff skillnaden i unga och gamla vadares tidtabell. Ungfågeln hos nästan alla vadare sträcker nämligen senare än sina föräldrar. Särskilt framträdande är detta hos t.ex. kärrsnäppan och spovsnäppan där de gamla fåglarnas sommartopp dominerar starkt över höstens ungfåglar. Man kan naturligtvis spekulera i varför just de gamla fåglarna regelmässigt uppträder i större antal än de unga. Förutom teorin om amnorlunda flyttningssvårar kan orsaken finnas i att många arter mot hösten övergår till att i allt högre grad flytta nattetid. Detta ger dem nämligen mer tid att rasta och äta på dagarna som snabbt blir allt kortare.

Man har funnit att det också finns en tidskillnad mellan könen för flertalet vadare. Vid Ottenby passerar 30 vadarter normalt under flytten. Det vanligaste förhållandet är att honan passerar före hanen. Denna tidskillnad är störst hos svartsnäppa och även storspov, ungefär en månad. För endast tre arter har man kunnat konstatera att hanen passerar före honan, dessa tre är tofsvipa, spovsnäppa och brushane. För ytterligare tre arter har man inte kunnat finna någon tidskillnad mellan könen, nämligen hos myrspov, mosnäppa och skärfläcka.

ARTLISTAN

Nedan följer en förteckning över arter som rastat på Vagnhäll eller observerats i dess omedelbara närhet. Förteckningen gör inte anspråk på att vara fullständig utan upptar endast de intressantaste arterna. Många överflygande och förbi-sträckande fåglar har t.ex. inte behandlats här. Beträffande storskarv och skrån-tärna behövs uppgifterna inte alltid avse Vagnhäll men det har visat sig att dessa bägge arter ofta utnyttjar Vagnhäll.

Doppingar, lommar, ändor och gäss.

Storlommen var förr en betydligt vanligare fågel i Väringen än den är idag. Så finns t.ex. häckningsfynd från Vagnhäll under 40-talet (Eklöv). Idag är storlommen inte ens årsvis häckare i sjön. Även småskraken häckade i Väringen på 40-talet och det är inte omöjligt att något par denna tid kan ha häckat på Vagnhäll (Eklöv). Häckningsfynd av gräsänd torde också finnas. I par kandsägäss häckade på ön såväl 1987 som 1988. Den 19.9.84 simmade en gråhakedopping intill Vagnhäll.

FÅGLAR PÅ VAGNHÄLL

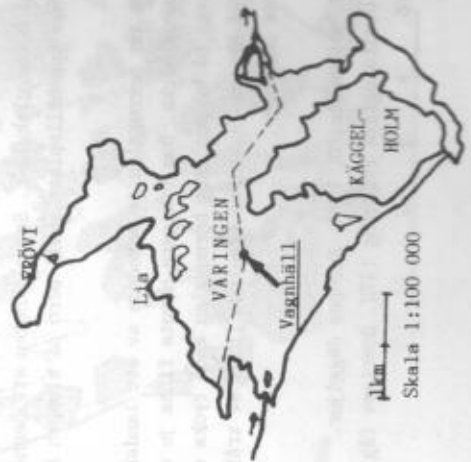
JAN-ERIK MALMSTIGEN

Mitt ute i sjön Väringen ligger den lilla klippholmen Vagnhäll strategiskt belägen. Här möts fyra socknar och landskapsgränsen mellan Närke och Västmanland (se kartan). Vagnhäll är inte större än ca 50 x 15 meter och är helt kal förutom en ensam al samt en liten videbuske. Några blommar har också hittat dit; fackelblomster, gatkaomull, gul fetknopp och frossört.

Vagnhäll omnämns i litteraturen första gången i skriften Vår Fågelvärld från 1953. I artikeln, signerad Arne Eklöv, finns flera rapporter från just Vagnhäll, bl.a. skrån-tärna i juli 1942, då ny för båda landskapen.

Underlaget till denna artikel bygger dock i huvudsak på uppgifter som erhållits av Erik "Pur" Janzon. Det var 1977 som Erik började med sina regelbundna årsvisa besök till Vagnhäll, företrädesvis då under sensommar och hösten. Många är de tilmärkta till Vagnhäll, fotografier på Vagnhäll och därigenom har han kunnat dokumentera öns fågelliv med ett utomordentligt rikt och proffsigt foto-material. Några systematiska anteckningar avseende fågellivet finns tyvärr inte med undantag från de allra senaste åren, men materialet är ändå tillräckligt stort och intressant för att undanhållas en större publik.

Förutom från egna besök under 80-talet finns också en del äldre uppgifter som välvilligt lämnats av Torsten Lindstedt som på 1940- och 50-talet bl.a. ringmärkte Väringens många fisktärnor tillsammans med sin bror Folke. Därutöver har jag fått enstaka uppgifter av Öve Sjöberg från slutet av 70-talet.

Skarvar

Fr.o.m 1977 har storskarv iakttagits i Väringen årligen med undantag av 1978, 1980, 1984 och 1986. Tidigaste fyndet är daterat 2.9.85 och sistaobs den 14.10.81. Dock görs de flesta observationerna under senare hälften av september med i allmänhet 1 eller 2 ex. Dock finns en flock om 7 ex från 9.10.81.

Rovfåglar

Förbisträckande rovfåglar ses då och då, framförallt då fiskgjuse och bjvråk vilka båda häckar i närheten. Följande iakttagelser avser dock fåglar som observerats rasta på själva ön; Sparvhök lex 9.9.80, stenfalk lex 24.9.80, fiskgjuse 26.9.80 samt en ♂ blå kärnhök den 26.10.81.

Vadare

Totalt är 19 arter vadare registrerade. Drillsnäppan är den mest frekventa tillsammans med kärrensnappen. Lite anmärkningsvärt är det kanske att det i Janssons material inte finns någon rapport av grönbena, den är dock omnämnd av Eklöv. Även skogesnäppa saknas.

Tillsammans med kärrensnappen är strandskatan den vadare som har flest antal registreringar. Rapporterad tiden 31.5 - 9.9, de flesta dock från senare hälften av augusti månad. I allmänhet enstaka ex, som mest finns en uppgift om 4 ex från 3.7.81. Tidigaste rapport från 17.7.60 (Lindstedt).

Mindre strandpipare. Två fynd; 5ex 23.8.78 samt lex 13.8.87.

Större strandpipare. Sju fynd jämt fördelade tiden 4.8 - 12.9 åren 1980-1987. Dessutom en ungfågel den 3.10.84.

Luungpipare. Två fynd; lex 24.9.82 samt lex 27.9.85

Tofsivina. En flock om 18 ex rastade på Vagnhäll den 12.9.85.

Kustsnäppa. Andra fyndet i kommunen av denna art gjordes här den 3.9.84.

Mosnäppa. Tre fynd tiden 18.7 - 30.7 samt lex 15.8.65. Ytterligare ej här redovisade fynd finns dock men närmare uppgifter saknas.

Spoovsnäppa. Tre fynd; lex 20.7.80, 23.8.78 samt 31.8.85.

Kärrensnappa. Rapporterad tiden 18.7 - 7.10 med en tydlig topp i slutet av juli månad samt från slutet av augusti och hela september. Största flockar är 19 ex den 17.9.80 samt 17 ex den 8.9.85.

Småsnäppa. Rapporterad från juli 1977 samt vid fyra tillfällen med 1-2 ex tiden 2.8 - 23.8. Dessutom 1 ex 6.9.87 samt 18.9.85.

Brushane. Fyra tillfällen tiden 18.8 - 24.8 åren 1982-1986, som mest 8 ex den 18.8.82.

Småspov. Fem tillfällen 23.7 - 2.9 åren 1982-1986, som mest 6 ex 24.8.82.

Storspov. Två fynd; 2ex 24.8.82 samt 5ex 2.9.85 tillsammans med två småspovar.

Svartsnäppa. Två fynd; lex 18.8.86 samt 22.8.81

Rödbena. Sju fynd; lex 20.7.80 och 29.7.40, fyra observationer tiden 22.8 - 30.8 samt en stor flock med inte mindre än 14 ex den 5.8.86.

Gluttsnäppa. Fyra fynd; 1-3 ex tiden 20.7 - 7.8 samt 2ex 24.8.82.

Roskarl. Fyra fynd; 5ex 31.5.87, lex 3.8.78 lex 20-21.9.83 samt lex 2.9.85.

Måsfåglar

Fisktärna och gråtrut är sedan länge etablerade som häckfåglar på Vagnhäll. Några anteckningar över antalet par av fisktärna som tidigare är häckat här finns ej men torde ligga runt 10-15 par. Dock flyttade kolonin 1986 till närbelägna ön Sotaren. Antalet häckande par av gråtrut har under 80-talet legat runt 10 par. Från 40-talet finns dessutom uppgifter om häckande skrättmåsar på Vagnhäll (4-5 par). Även fiskmåsar har häckat.

Tre ringmärkningsfynd av fisktärnor märkta i Väringen under 40-talet finns (Lindstedt). Samtliga tre fisktärnor kontrollerades i Sydafrika. Se Pandion 1986:50. En sen häckning av fisktärna bör omnämnas. Ännu den 20.7.80 häckade två par på Vagnhäll. 1 par hade då tre ägg, i det andra redet låg två ägg samt en nykläckt unge.

Silltrut, lex 28.7.77, 17.8.78 samt 25.9.83.

Havstrut, lex 31.7.42 samt augusti samma år, lex 28.7.77 och 7.8.76.

Skräntärna, lex 31.7.42, då första fynd i båda landskapen, Fr.o.m 1976 är skräntärna årlig i Väringen. Anländer sistadagarna i juli och lämnar sjön ungefär en månad senare, sistaobs är 2.9.85. Antalet skräntärnor har minskat. Från att i slutet av 70-talet visa sig i antal om som mest 9 ex har det under 80-talet aldrig varit fler än 3 ex samtidigt.

Tättingar

Varfågel. 2ex 17.10.82 samt lex 24.10 samma år.

Hämpling. En flock om 15 ex rastade på ön den 25.10.82.

Vinterhämpling. 1 ex 9.9.81 samt 5ex den 19.10.81 samt därefter nästan varje dag hela månaden ut, som mest 20 ex samtidigt.

Berglärka. 2ex 9.10.81 samt lex 14-15.10.81 är kommunens hittills enda fynd av denna art.

Skärpiplärka. Observationerna på Vagnhäll har visat att skärpiplärkan är en årväxig förflyttare hos oss på hösten. När de regelbundna observationerna påbörjades hösten 1977 fanns endast ett tidigare fynd av denna art i Västmanland, nämligen lex på Vagnhäll 30.9.62 (Folke & Torsten Lindstedt). I "Sveriges fåglar" från 1978 står; "Under flytningen ses skärpiplärkan numera årligen vid Vättern, tillfälligt även vid andra invatten". Ett förhållande som alltså bör revideras i kommande upplaga. Varje år från 1977 har 1-3 ex samtidigt rastat på Vagnhäll tiden 8.9 - 13.10. Koncentrationen är förslag till andra halvan av september månad.

Snöspary. Observeras nästan varje höst, framförallt i oktober. Tidigaste obs är lex 18.9.77 och största antal 30ex 7.11.85. Sistaobs är 2ex 9.11.77.

Litteratur: Eklöv, A 1987. Vagnhäll - ungdomsmännen. Pandion 3:81-82

- 1953. Fågelakttagelser från Närke och Västmanland. Vår fågelvärld 12:26.